

ПРОГРАМА „ГЛОБ@ЛНИ БИБЛИОТЕКИ - БЪЛГАРИЯ” (2009 – 2013)

БАЗОВО ПРОУЧВАНЕ ЗА ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО ноември 2010 – януари 2011

РЕЗЮМЕ

ПРОГРАМАТА (www.glbulgaria.bg)

„Глоб@лни библиотеки - България” предоставя равнопоставен достъп до информация, знание, комуникация и електронни услуги в обществените библиотеки чрез безплатно ползване на техника и Интернет. Програмата цели приобщаване на българските граждани към информационното общество, подобряване на качеството на живот и насърчаване активността на гражданския сектор.

Осигурява се достъп до интернет и ново компютърно оборудване за потребителите в над 900 от съществуващите общо 2 904 обществени библиотеки в България. Оборудването включва компютърни работни станции и периферни устройства (принтери, мултимедии, мултифункционални устройства).

Планира се 3000 библиотекари да се обучат в четири направления: компютърни умения, модерен библиотечен мениджмънт, предоставяне на съвременни услуги и умения за общуване и работа с потребители и общности.

Програмата се стреми поетапно да обхване още 700 библиотеки. Очаква се библиотеките да разнообразят предлаганите услуги, да станат по-привлекателни за гражданите и да придобият по-значима роля в развитието на местните общности.

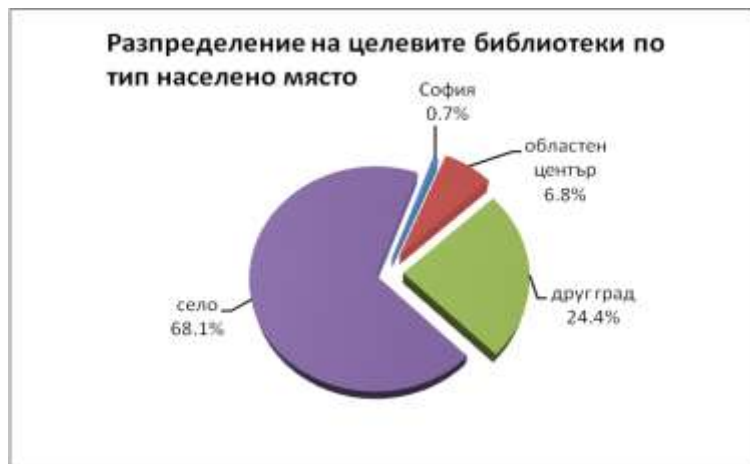
В средата на 2011 г. „Глоб@лни библиотеки - България” навлиза в своята трета година. Към края на 2010 г. са идентифицирани повечето библиотеки – партньори (807 от планираните 900) и стартира инсталацията на ИКТ оборудване в първата група целеви библиотеки – „Етап 2009” (455 библиотеки). През 2011 г. се оборудват целевите библиотеки по Етап 2010 и Етап 2011. Усилията са съсредоточени в обучението на библиотекари и внедряването на нови услуги, които библиотеките да предоставят на гражданите и местните общности.

„Глоб@лни библиотеки - България” се радва на широка популярност както сред библиотечната общност, така и сред местната власт. През 2009 г. кандидатури по първия Етап 2009 на програмата са получени от 840 библиотеки, подкрепени от 245 общини. През 2010 г. кандидатурите са 740 от 241 общини, като 319 от библиотеките са кандидатствали и по двата етапа.

Подкрепа по първите два етапа на програмата (Етап 2009 и Етап 2010) получават общо 807 библиотеки в 755 населени места от 256 общини - 27 регионални, 19 общински, 16 градски и 745 читалищни библиотеки, от които 68,4% са в селата, 24,1% са в малки градове, а 7,5% са в областни градове и столицата. По данни на Националния статистически институт от 2010 г. общият брой на жителите в населените места с целеви библиотеки по двата етапа е 5 910 896 души, т.е. 78,1% от населението на страната. Поименни списъци на библиотеките по Етап 2009 и Етап 2010 са налични на: www.glbulgaria.bg. Одобрението на поне 93 целеви библиотеки по Етап 2011 се планира за м. юли 2011 г.

Територията на страната е покрита равномерно с целеви библиотеки. Обхванати са различни по тип и големина населени места. Изпълнени са водещите принципи на програмата:

- включване на максимален брой библиотеки от територията на цялата страна;
- стремеж да бъдат обхванати различни типове населени места;
- баланс между стремежа за по-голям брой обслужвано население, от една страна, и посрещане потребностите на по-малките населени места, от друга;
- балансирано географско покритие.

ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПРОГРАМАТА

Програмата има Рамка за планиране и оценка на въздействието, съгласувана между програмните партньори в България и Фондация „Бил и Мелинда Гейтс“. В рамките на гранта от Фондацията се планират три проучвания за оценка на въздействието:

- Базово проучване (измерване в началото на изпълнение на програмата, преди инсталирането на ИКТ за потребители в целевите библиотеки) - 2010 г.
- Междинно проучване - 2012 г.
- През 2013 година – финално проучване в рамките на субсидията за „Глоб@лни библиотеки - България“ от Фондация „Бил и Мелинда Гейтс“ (ФБМГ).

Очаква се оценки на въздействието на програмата да се правят и след усвояването на субсидията от ФБМГ.

БАЗОВОТО ПРОУЧВАНЕ

Период на провеждане: ноември 2010 г. – януари 2011 г.

Теми на проучването:

- текущо състояние, дейности и потребители на целевите библиотеки;

- необходимост от информация и обучение на пълнолетните граждани (над 18 г.); използване на компютри, интернет и библиотечни услуги от пълнолетните граждани;
- свободно време и образователни потребности на младите хора (7-18 г.); използване на компютри, интернет и библиотечни услуги от младите хора.

Обхват на проучването и продукти:

[Доклад „Целеви библиотеки \(Етапи 2009 и 2010\)“](#)

Докладът обхваща 798 от планираната извадка от 807 целеви библиотеки. Покрити са 746 населени места от всички 28 административни области на страната. Проучването е проведено в периода 17 ноември – 13 декември 2010 г. по метода пряко интервю на работното място на респондента (библиотекар, ръководител на библиотеката или читалищен секретар).

Докладът съдържа статистически данни, обобщения и изводи за териториалното разпределение на целевите библиотеки, състоянието на сградния фонд и оборудването им, библиотечния фонд и библиотечното потребление, финансирането, персонала и обучението на персонала, работата на библиотеките с потребителите и потребителския профил, проектната активност на библиотеките и имиджа им в общественото пространство.

[Доклад „Целева група население 7-18 години и 18+ години“](#)

Докладът се основава на национално представително проучване с 1003 пълнолетни граждани и 875 деца / младежи на възраст 7-10 / 11-18 години по метода стандартизирано пряко интервю в дома на респондента. Проучването е осъществено през ноември 2010 г.

Докладът съдържа статистически данни, обобщения и изводи за информационните потребности и информационните канали, ролята на компютъра и Интернет в ежедневието, степента на компютърна и Интернет грамотност, потребностите от обучение в компютърна и Интернет грамотност, потреблението на библиотечни услуги, образът на обществената библиотека и на библиотекаря, нагласите на потребителите, свободното време, мястото на книгите в ежедневието, ползваните библиотечни услуги

Доклад „Бъдещето на библиотеките”

Докладът отразява качествено изследване, проведено в периода 15-22 януари 2011 г. по метода на груповите дискусии чрез 5 фокус-групи в градовете София, Благоевград, Враца (две дискусии) и в село Дългоделци, област Монтана, с участието на деца (София), студенти (Благоевград), възрастни над 50 години (Враца), ученици (Враца) и младежи от 11 до 18 години (Дългоделци). Изследването е проведено с цел да се намери съдържателно обяснение на някои основни резултати, получени чрез количествените методи, които са използвани при проучването на целевите библиотеки и населението. Докладът включва стенограми от проведените групови дискусии.

Изпълнител на базовото проучване: Изследователска агенция ЕСТАТ ООД

ЦЕЛЕВИТЕ БИБЛИОТЕКИ

Като цяло, целевите библиотеки по Етап 2009 и Етап 2010 на програмата удовлетворяват основните изисквания за обслужване на потребителите. Самооценката на близо 54% от библиотеките е за „много добро” или „по-скоро добро” състояние по всички показатели. „Слаби места” са достъпността на библиотеките за хора с увреждания и отчасти сервизните помещения и отоплението.

99% от целевите библиотеки покриват стандартите на ИФЛА / ЮНЕСКО за минимално количество библиотечни документи.

Набавянията на нови библиотечни документи са много под необходимия минимум според препоръчителните норми на ИФЛА / ЮНЕСКО.

Обръщаемостта на библиотечния фонд е 29%, което е индикация, че голяма част от библиотечните материали вече не са атрактивни за потребителите.

Средно 14 на всеки 100 души са регистрирани като читатели.

Целевите библиотеки ползват основно три източника на финансиране: собствени приходи (най-много); субсидии от Министерство на културата и проекти/програми.

Към края на 2010 г. 70% от целевите библиотеки имат по един служител.

Почти 40% от целевите библиотеки не отговарят на международната препоръка минимум 1/3 от библиотечните служители да имат библиотечна квалификация.

Нисък е делът на библиотечните служители, преминали обучение през 2009 и 2010 г. – съответно 43% и 32%.

Предлагането на обучителни курсове за потребители е рядко срещана практика в обществените библиотеки, макар посетителите да са склонни да участват в такива мероприятия.

Налице е разнообразие и творчество в стремежа библиотеката да изпълнява функцията на обществен център.

Установени са отношения на доверие между библиотечните потребители и библиотечните служители.

ИЗПОЛЗВАНЕ НА КОМПЮТРИ И ИНТЕРНЕТ В БЪЛГАРИЯ

Според базовото проучване компютърът безспорно е навлязъл в живота на българина. Ползвателите на компютри сред пълнолетното население на страната са 57,2%. При децата на възраст 7 - 10 години делът е 74,4%. Във възрастовата група 11-18 години делът е 92,0%.

Резултатите разкриват интересна зависимост между възрастта и употребата на компютър. При младите хора (7-18 г.) с нарастване на възрастта честотата на ползване на компютър се увеличава, докато при пълнолетното население (18+) е налице обратната зависимост.

Основната функция на компютъра е работата с интернет. Интернет се разбира като възможност за комуникация и удобен информационен източник. Различните възрастови групи гледат на компютрите по различен начин. За младите те са преди всичко средство за комуникация и забавление, за възрастните – техника, която разширява хоризонта и възможностите.

Пълнолетните граждани ползват интернет за комуникация през Skype (81%) и електронна поща (74%). Много често уеб пространството е употребявано като информационен канал за достъп до новини, вестници и списания (74%). Ползването на мрежата е част от служебните задължения на интернет потребителите (71%). През интернет хората се информират редовно при избора на стоки и услуги (69%) и по здравни въпроси (64%).

Компютърът присъства сериозно в свободното време на децата. Наблюдението се отнася най-вече за по-големите (11-18 г.), за които ползването на компютри и интернет е най-често практикуваната дейност в свободното време. Децата (7-10 г.) ползват компютърни устройства основно за забавление и общуване, а не толкова за да удовлетворяват информационни и образователни потребности. В основната си част дейностите на компютър са свързани с интернет – браузване, писане на електронни съобщения, ползване на чатове и комуникационни канали (Skype, Facebook и т.н.), игри. При младежите (11-18 г.) по-голямата част от времето пред компютъра също се прекарва в интернет (в комуникация, търсене на информация според интересите и хобитата, за подготовка на уроци, в игри).

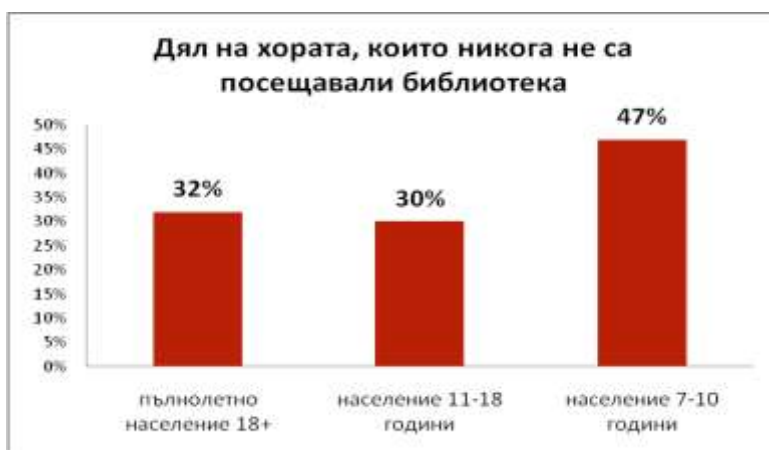
Най-често потребителите на компютри сред пълнолетното население ползват личен / семеен компютър (82,9%) и интернет у дома (90,8%). Почти всички деца между 7 и 10 години (93%), които са заявили, че ползват компютър, имат такъв вкъщи. Сред потребителите на компютри и интернет във възрастовата група 11-18 делът на ползващите личен / семеен компютър е 90,4%. Може да се предполага, че и част от домакинствата, чиито деца не ползват компютри, всъщност притежават подобно оборудване у дома.

ОБЩЕСТВЕНИТЕ БИБЛИОТЕКИ И ТЕХНИТЕ ПОТРЕБИТЕЛИ

Резултатите от базовото проучване сочат, че липсва връзка между понятията „библиотека” и „компютър / интернет”. До известна степен това се дължи на факта, че в едва 24% от анкетираните целеви библиотеки има поне едно компютърно работно място за посетители с връзка към интернет преди включването им в програмата. В 23,4% от 798-те анкетирани целеви библиотеки няма персонал с компютърна грамотност. В 53% от анкетираните целеви библиотеки служителите не са преминали никакво обучение в последните две години преди проучването.

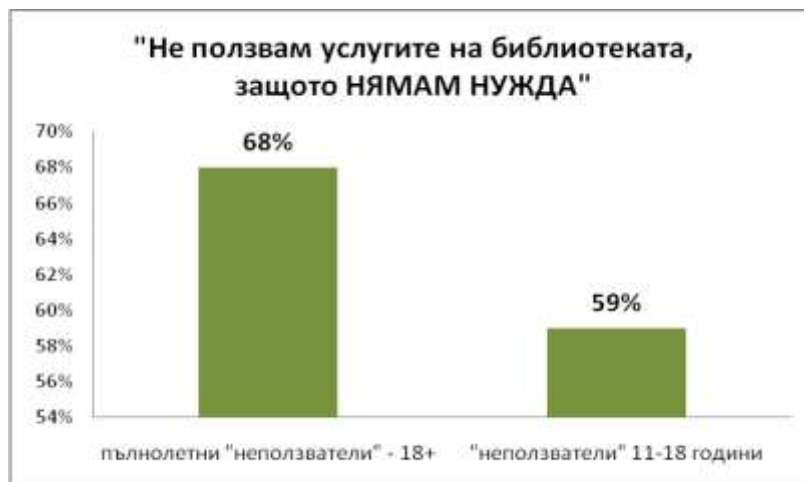
Посетителите на обществените библиотеки ползват основно традиционните услуги - повече от половината заемат книги и периодични издания за вкъщи, а всеки четвърти чете на място. Като цяло удовлетвореността на потребителите от ползването в библиотечните услуги е висока. Неблагоприятни са оценките за техническата и материалната база.

За съжаление, обществените библиотеки не се радват на особен интерес сред населението. Близко 2/3 от хората над 18 г. някога са се възползвали от услугите им, но повече от половината признават, че влизат в обществена библиотека по-рядко от веднъж на 2 години. Делът на посетителите на обществени библиотеки сред населението е най-малък сред столичани.

Основна причина обществените библиотеки да не се използват е липсата на осъзната необходимост от техните услуги. Няма особена необходимост от информация за услугите, предоставяни от библиотеките, което означава или незаинтересованост от страна на потребителите, или субективно усещане за достатъчно познания в тази област. И в

двата случая са необходими усилия потребителите да разберат, че библиотеките предлагат нещо ново, интересно и различно.

В съзнанието на хората „библиотека” се свързва еднозначно с „книга” и „четене”. Налице е тревожна тенденция - колкото по-млади са хората, толкова по-негативно са настроени към библиотеката. Цели 47% от 7-10 годишните и 30% от 11-18 годишните никога не са посещавали обществена библиотека.

На фона на децата от страната, за софийнчетата сякаш институцията „обществена библиотека” не съществува - едва едно от всеки пет деца от столицата е влизало в библиотека. Те са и най-скептични относно книгите и четенето. Възрастовият профил нееднозначно показва, че с нарастване на възрастта делът на четящите (7% в групата 8-10 години и едва 2% в групата 11-18 години) намалява, докато делът на ползващите компютър се увеличава. Увеличава се и времето, което младежите прекарват пред компютъра и в интернет за сметка на четенето.

Приблизително 2/3 от 11-18 годишните се обединяват около представата, че библиотеките са старомодни, непопулярни и скучни места за прекарване на времето. Около 60% смятат, че библиотеките не предлагат разнообразни услуги, че оборудването е остаряло, че библиотеките не са средище на обществен живот и за общуване с други хора. Съществуващият етикет на поведение в библиотеките (тишина, скованост) пречи те да бъдат места, където се прекарва свободно време. Може да се предположи, че забраните в библиотеките се асоциират с негативни емоции, свързани с дисциплината в рамките на образователната система.

НОВИЯТ ОБРАЗ НА БИБЛИОТЕКАТА И НОВИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ

Въпреки всички негативни тенденции, да се посещава библиотека все още е престижно - факт, който при постигането на определени условия в библиотеките, може да бъде трансформиран в реални потребители. Освен това библиотекарите се радват на стабилен положителен образ сред населението. Колкото по-редовен е контактът на потребителите със служителите, толкова по-благоприятен е образът на библиотекаря.

Хората, които не са посещавали библиотека, също са позитивно настроени. Подобен имидж е израз на доверието на хората към библиотечните служители и е добра предпоставка за привличане на потребители в библиотеките. От особена важност е насърчаването и подпомагането на библиотекарите да популяризират възможностите, предоставени от „Глоб@лни библиотеки - България”, да контактуват с потребителите и да ги приобщават към своята „мисия” за превръщане на библиотеката в информационно-комуникационен център.

Осъвременяването на интериора и преобразяването на библиотеката в място, предполагащо не само по-неформално общуване с книгите, но и възможност за комуникация между самите посетители би имало изключително силен положителен ефект. Най-вече заради външния си вид, библиотеките се свързват с миналото и не събуждат очакване у потенциалните потребители за нещо модерно, ново, „в крак с времето”.

Привличането на посетители неминуемо предполага промяна в правилата за „вътрешния ред” в библиотеките. След като обществото не съумява да превърне знанието и информацията в безспорна ценност и след като благодарение на развитието на информационните технологии източниците на знание и информация са достъпни по всяко време и навсякъде, превръщането на контакта между отделния човек и информацията в забавление е задължително.

В областта на специализираните издания или когато става въпрос за задълбочена информация по дадена тема (т.е. изобилие от различни информационни източници в дадена област), библиотеките все още са без конкуренция. В този смисъл, библиотеките трябва да търсят и инициират дългосрочни стратегически партньорства с образователните институции – с преподаватели, училищни настоятелства, със самите учащи се. Поддържането на бази данни, които са от интерес за всички (директни и индиректни) участници в образователния процес, и предлагането на условия, в които

могат да се обменят информация и идеи, създава основа за запознанства и комуникация между хора с еднакви интереси.

Освен чрез съвременно и качествено информационно обслужване, библиотеката може да спечели чрез посрещане на специфични обучителни нужди. До този момент предлагането на обучителни курсове за потребители е рядка практика, макар потребителите да са склонни да се присъединят към подобни мероприятия. Само 12% от целевите библиотеки по Етап 2009 и 2010 са организирали някога обучение за потребители, като основно това са регионалните библиотеки в областните центрове.

Въпреки че средната оценка на компютърната грамотност на пълнолетното население е добър 4,10 (по шестобалната система, където 2 е слаб, а 6 – отличен), около 40% от хората биха посещавали безплатен курс по компютърна грамотност, ако такъв бъде предложен от библиотеката.

Над две трети от младежите са готови да се включат в конкретни обучителни курсове или консултации, предлагани в обществените библиотеки. 12 на сто от децата не са наясно дали биха се възползвали от подобни услуги или кои точно от предложените възможности ще са им най-интересни и полезни, но все пак и при тях има потенциал за включване в случай, че библиотеките предложат привлекателна програма.

Най-полезната помощ за децата ще е свързана с придобиване на способности за развиване на теми и самостоятелно писане на текстове. Дори тази необходимост да е наложена от училищните изисквания, придобитите умения ще са от полза и за по-нататъшната квалификация на младежите. 43 на сто от интервюираните биха се включили в дейности, които облекчават и подпомагат подготовката им за училище.

Около една трета от децата биха се възползвали от курсове за придобиване на презентационни умения и от обучение как да се търси информация в глобалната мрежа. Сравнително висок интерес ще провокира и информацията за ползването на електронни каталози и бази данни, както и консултациите във връзка с MS Office.

Свободното време се свързва преди всичко с комуникация и се случва на места, подходящи за общуване. Малките населени места предлагат органични възможности за прекарване на свободното време. Информацията и знанието засега не се възприемат като ценност. Не се знае, че има компютри в библиотеките. Това налага извода, че бъдещето на библиотеките в голяма степен зависи от тяхната инициативност и нагласа за промяна.

Желаната библиотека – проекти на деца на възраст 7-11 години от гр. София

За подробности относно базовото проучване и електронни копия от докладите

Люба Деветакова,
Ръководител „Мониторинг и оценка”

e-mail: l.devetakova@glbulgaria.net
телефон: 02 9899088, в. 27

Пишете ни на адрес:

Звено за управление на програмата (ЗУП)
„Глоб@лни библиотеки - България”
София 1000, ул. „Христо Белчев” 1

Електронна поща:

office@glbulgaria.bg

Търсете ни също чрез:

[Facebook](#), [Twitter](#) и [LinkedIn](#)